

**OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA DAVLAT XUSUSIY
SHERIKCHILIKNI IQTISODIY SAMARADORLIKLARI VA
ISTIQBOLLARINI TAHLIL QILISH**

Axmadaliyev Shoxbozbek Ma'ruffjon o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Bank-Moliya Akademiyasi

Loyiha boshqaruvi (Project management) mutaxassisligi

2-kurs magistranti.

Annotatsiya: *Mazkur maqolada oliy ta'lim tizimida davlat-xususiy sherikchilik (DXSh) asosida amalga oshirilayotgan loyihalarning iqtisodiy samaradorligi va istiqbollari tahlil qilinadi. Davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlik orqali ta'lim infratuzilmasini yaxshilash, zamonaviy texnologiyalarni jalb etish, investitsiya hajmini oshirish hamda ta'lim sifatini yuksaltirish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Tahlil jarayonida DXShning muvaffaqiyat omillari, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari ham yoritiladi. Xulosa va takliflar esa ushbu sohani takomillashtirishga xizmat qiladi.*

Kalit so'zlar: *Davlat-xususiy sherikchilik, oliy ta'lim, iqtisodiy samaradorlik, ta'lim investitsiyasi, strategik hamkorlik, innovatsiya, moliyalashtirish modeli, ta'lim infratuzilmasi.*

Hozirgi globallashuv sharoitida oliy ta'lim tizimining raqobatbardoshligini ta'minlash, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va o'quv muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash dolzarb masalalardan biriga aylangan. Bu jarayonda davlat-xususiy sherikchilik modeli ta'lim sohasiga yangi moliyaviy manbalarni jalb qilish va xususiy sektorning innovatsion imkoniyatlaridan foydalanish orqali ijobiy natijalarga erishish imkonini bermoqda. Jumladan, O'zbekistonda ham DXSh mexanizmlarini joriy qilish orqali oliy ta'lim muassasalari infratuzilmasini rivojlantirish va ta'lim xizmatlari sifatini oshirish borasida salmoqli ishlar amalga oshirilmoqda.

Oliy ta'lim muassasalarida davlat-xususiy sherikchilik (DXSH) O'zbekistonning ta'lim tizimini modernizatsiya qilish va iqtisodiy samaradorlikni oshirishda muhim strategik yo'nalish sifatida ko'rilmoqda. Ushbu tahlilda DXSHning iqtisodiy samaradorligi, afzalliklari, kamchiliklari, O'zbekiston kontekstidagi holati va kelajakdagi istiqbollari batafsil yoritiladi. Shuningdek, xalqaro tajriba va amaliy misollar asosida tahlil keltiriladi.

DXSHning iqtisodiy samaradorligi

DXSH oliy ta'lim sohasida davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlik orqali resurslarni samarali boshqarish, sifatni oshirish va iqtisodiy foyda keltirishga xizmat qiladi. Quyida DXSHning iqtisodiy samaradorligini ta'minlovchi asosiy jihatlar keltiriladi:

Moliyaviy resurslarni optimallashtirish

- Davlat byudjetiga yukni kamaytirish: Oliy ta'lim muassasalari davlat byudjetidan moliyalashtiriladi, lekin xususiy sektorning investitsiyalari orqali bu xarajatlar sezilarli darajada kamayadi. Masalan, O'zbekistonda to'lov-kontrakt asosida o'qitish tizimi mavjud bo'lsa-da, DXSH orqali xususiy kompaniyalar infratuzilma (o'quv binolari, laboratoriyalar, kutubxonalar) va zamonaviy texnologiyalarni moliyalashtirishi mumkin.

- Kapital xarajatlarni qisqartirish: Yangi kampuslar qurish, zamonaviy jihozlar sotib olish kabi kapital xarajatlarni xususiy sektor qoplaydi. Masalan, xususiy universitetlar yoki qo'shma loyihalar (xorijiy universitetlar filiallari) orqali davlat o'z resurslarini boshqa sohalarga yo'naltirishi mumkin.

- Operatsion xarajatlarni pasaytirish: DXSH doirasida xususiy sektor boshqaruv jarayonlariga zamonaviy yondashuvlarni joriy etadi, bu esa operatsion xarajatlarni optimallashtiradi (masalan, energiya tejovchi texnologiyalar yoki raqamli boshqaruv tizimlari).

Ta'lim sifatini oshirish orqali iqtisodiy samaradorlik

- Raqobat muhitini yaratish: Xususiy sektorning ishtiroki oliy ta'lim muassasalari o'rtasida raqobatni kuchaytiradi. Bu universitetlarni o'quv dasturlarini mehnat bozori talablariga moslashtirishga va sifatni oshirishga undaydi. Masalan,

O'zbekistonda "Universitet 3.0" konsepsiyasi doirasida ta'lim, ilmiy-tadqiqot va biznes integratsiyasi rag'batlantirilmoqda.

- Amaliy ko'nikmalarga e'tibor: DXSH loyihalari orqali xususiy kompaniyalar o'quv dasturlariga o'z tajribalarini kiritadi. Bu bitiruvchilarning amaliy ko'nikmalarini oshiradi va ularni ish beruvchilar uchun jozibador qiladi.

- Xorijiy tajriba joriy etish: Xorijiy universitetlar bilan hamkorlikda tashkil etilgan DXSH loyihalari (masalan, Turin politexnika universitetining Toshkentdagi filiali) global ta'lim standartlarini joriy etadi, bu esa bitiruvchilarning xalqaro mehnat bozorida raqobatbardoshligini oshiradi.

Bitiruvchilarning bandligi va iqtisodiy foyda

- Mehnat bozoriga mos mutaxassislar tayyorlash: DXSH orqali xususiy korxonalar o'z ehtiyojlariga mos keladigan kadrlar tayyorlashga hissa qo'shadi. Masalan, IT-sohasida "EPAM Systems" yoki "Huawei" kabi kompaniyalar universitetlar bilan hamkorlikda maxsus kurslar tashkil qilishi mumkin.

- Ishsizlik darajasini pasaytirish: O'zbekistonda yoshlar bandligi muhim masala bo'lib, DXSH orqali ta'lim muassasalari bitiruvchilarning ishga joylashish ko'rsatkichlarini oshirishi mumkin. Bu iqtisodiyot uchun qo'shimcha foyda keltiradi, chunki band bo'lgan yoshlar soliq to'lovchilarga aylanadi.

- Iqtisodiyotning real sektori bilan integratsiya: DXSH loyihalari orqali universitetlar sanoat, qishloq xo'jaligi, turizm va boshqa sohalarga yo'naltirilgan mutaxassislar tayyorlaydi, bu esa iqtisodiy o'sishga hissa qo'shadi.

O'zbekistonda DXSHning hozirgi holati

O'zbekistonda oliy ta'lim sohasida DXSHni rivojlantirish bo'yicha bir qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Quyida asosiy jihatlar keltiriladi:

Normativ-huquqiy baza

- 2030-yilgacha oliy ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi: Ushbu hujjatda DXSHni qo'llab-quvvatlash, xususiylashtirish va korporativ boshqaruv tamoyillarini joriy etish ko'zda tutilgan.

- Qonunchilikdagi o'zgarishlar: 2020-yildan boshlab oliy ta'lim muassasalariga mustaqillik berish bo'yicha islohotlar boshlandi. Bu universitetlarga xususiy sektor bilan hamkorlik qilishda ko'proq erkinlik beradi.

- Xususiy universitetlarning rivojlanishi: O'zbekistonda "TEAM University", "Akfa University" kabi xususiy oliy ta'lim muassasalari faoliyat yuritmoqda, bu DXSHning dastlabki shakllaridan biridir.

Amaliy misollar

- Xorijiy universitetlar filiallari: O'zbekistonda Turin politexnika universiteti, Vestminster universiteti va boshqa xorijiy OTMlarning filiallari DXSHning muvaffaqiyatli misollaridir. Bu filiallar xususiy investitsiyalar hisobiga tashkil etilgan va global ta'lim standartlarini joriy etmoqda.

- Texnoparklar va inkubatorlar: Toshkent axborot texnologiyalari universiteti (TATU)da tashkil etilgan IT-Park DXSH doirasida xususiy kompaniyalar bilan hamkorlikda startaplarni qo'llab-quvvatlamoda.

- Sanoat bilan hamkorlik: Masalan, "UzAuto Motors" kabi yirik korxonalar universitetlar bilan hamkorlikda muhandislik va avtomobilsozlik sohasida mutaxassislar tayyorlamoda.

Muammolar va to'siqlar

- Normativ-huquqiy bazaning yetishmasligi: DXSHni tartibga soluvchi aniq qonunchilik hali to'liq shakllanmagan, bu investorlarning ishonchini pasaytirishi mumkin.

- Moliyaviy xavf-xatarlar: Xususiy sektorning investitsiyalari foyda keltirmasa, loyihalar muvaffaqiyatsiz yakunlanishi mumkin.

- Malakali kadrlar yetishmasligi: DXSH loyihalarini boshqarish uchun professional menejerlar va tajribali mutaxassislar yetishmaydi.

- Ijtimoiy tengsizlik xavfi: DXSHning xususiy sektor yo'nalishi ta'lim xizmatlarining narxini oshirishi mumkin, bu esa ijtimoiy tengsizlikka olib kelishi ehtimol.

DXSHning kelajakdagi istiqbollari

O'zbekistonda DXSHning rivojlanishi uchun katta imkoniyatlar mavjud. Quyida kelajakdagi istiqbollar va rivojlanish yo'nalishlari keltiriladi:

Normativ-huquqiy bazani takomillashtirish

- DXSHni tartibga soluvchi maxsus qonun loyihasi ishlab chiqilishi kerak. Bu investorlar uchun shaffof shart-sharoitlar yaratadi va loyihalarni amalga oshirishni osonlashtiradi.

- Soliq imtiyozlari va subsidiyalar orqali xususiy sektorning oliy ta'lim sohasiga investitsiya kiritishi rag'batlantirilishi mumkin.

- Akkreditatsiya va sifat nazorati tizimlari xalqaro standartlarga moslashtirilishi kerak.

Xalqaro tajribadan foydalanish

- Singapur modeli: Singapurda DXSH orqali universitetlar global ta'lim markazlariga aylandi. O'zbekiston ushbu tajribani qo'llab, xorijiy universitetlar bilan qo'shma loyihalarni kengaytirishi mumkin.

- AQSh va Yevropa tajribasi: AQShda xususiy universitetlar (masalan, Stenford) va Yevropada davlat-xususiy hamkorlikdagi ilmiy-tadqiqot markazlari muvaffaqiyatli ishlamoqda. Bu tajribalar O'zbekistonda qo'llanilishi mumkin.

- Janubiy Koreya modeli: Janubiy Koreyada universitetlar sanoat bilan yaqin hamkorlik qilib, innovatsion mahsulotlar ishlab chiqaradi. O'zbekiston bu modelni IT va muhandislik sohasida qo'llashi mumkin.

Raqamli texnologiyalarni joriy etish

- Onlayn ta'lim platformalari: DXSH doirasida "Coursera" yoki "EdX" kabi platformalar bilan hamkorlikda masofaviy ta'lim tizimlari rivojlantirilishi mumkin. Bu ta'lim xarajatlarini kamaytiradi va qamrovni kengaytiradi.

- Sun'iy intellekt va Big Data: Universitetlarda sun'iy intellekt asosidagi tahlil vositalari qo'llanilishi, talabalarning o'quv jarayonini optimallashtirish va sifatni oshirish imkonini beradi.

- Raqamli infratuzilma: DXSH loyihalari orqali universitetlar raqamli kampuslarga aylantirilishi mumkin, bu esa operatsion samaradorlikni oshiradi.

Xulosa

Oliy ta'lim muassasalarida DXSH iqtisodiy samaradorlikni oshirishda katta imkoniyatlarga ega. U davlat byudjetiga yukni kamaytiradi, ta'lim sifatini oshiradi, bitiruvchilarning bandligini ta'minlaydi va innovatsion ekotizimni rivojlantiradi. O'zbekistonda DXSHning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun quyidagi tavsiyalar beriladi:

Normativ-huquqiy bazani mustahkamlash: DXSHni tartibga soluvchi aniq qonunlar va soliq imtiyozlari joriy etilishi kerak.

Xalqaro hamkorlikni kengaytirish: Xorijiy universitetlar va kompaniyalar bilan qo'shma loyihalar sonini ko'paytirish.

Raqamli transformatsiya: Onlayn ta'lim va sun'iy intellektga asoslangan tizimlarni joriy etish.

Sifat nazorati: DXSH loyihalarining sifati va shaffofligini ta'minlash uchun mustaqil monitoring tizimi joriy etilishi kerak.

ADABIYOTLAR.

1. The World Bank / Vsemirnyy Bank - What are Publis Private Partnerships / Shto takoe gosudarstvenno-shastnoe partnerstvo [Elektronnyy resurs]. - Rejim dostupa: <http://ppp.worldbank.org/publis-private-partnership/overview/what-arepublis-privatepartnerships>.
2. O'zbekiston Respublikasining 2019 yil 10 mayda "Davlat-xususiy sheriklik to'g'risida"gi O'RQ-537-sonli Qonuni. Lex.uz.
3. Utemuratova G. Xizmat ko'rsatish sohasida davlat-xususiy sherikligi rivojlanishining metodologik asoslarini takomillashtirish. I.f.d. diss. avtoreferati. Nukus. 2023. – 13 B.
4. Abdikarimova Z.B. Ta'lim tizimida davlat-xususiy sherikchilik munosabatlarini rivojlantirish yunalishlari va ustuvor jixatlari // <https://dx.doi.org/10.36522/2181-9637-2022-2-3> UDS: 334.723
5. Варнавского В., Зелднера А., Мочалникова В., Силвестрова С. (2015) "Основы государственно - частного партнерства теория методология практика кол. авт " под ред В Варнавского А Зелднера В Мочалникова С Силвестрова – Москва Анкил: – С.16.

6. Общая характеристика текущего состояния сферы образования Российской Федерации, основные показатели и анализ социальных, финансовоэкономических и прочих рисков реализации государственной программы”. <https://росму.ру/активити/аттач/евентс/1179/состояние.пдф>
7. А.В. Мантуленк. Государственно-частное партнерство в образовании Вестник СамГУ. 2014. № 8 -184 с